

“ТӨРИЙН ИЛ ТОД БАЙДАЛ:НИЙГМИЙН БАЯЛГИЙН ХУВААРИЛАЛТ” ФОРУМААС ГАРГАСАН САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ

Улаанбаатар хот.

Ил тод байдлыг хангах чиглэлээр Монголын төр, иргэний нийгмийн зүгээс хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааг хэлэлцэж, оршиж буй хүндрэл бэрхшээлийг тодорхойлох, цаашид хэрэгжүүлэх арга замыг хэлэлцэх зорилгоор Нээлттэй Нийгэм Форумаас “Төрийн ил тод байдал: Нийгмийн баялгийн хуваарилалт” сэдэвт форумыг 2006 оны 12 дугаар сарын 7-нд зохион байгууллаа. Энэхүү форумд Монголын төр засаг, иргэний нийгэм, бизнесийн төлөөлөгч 200 гаруй хүн оролцож, ардчиллын тулгуур зарчим болох ил тод байдлын асуудлыг Төрийн ил тод байдлыг хангах хууль, эрх зүйн орчин, Улсын төсөв болон тендерийн үйл явц, Газар олголт, Олборлох үйлдвэрлэлийн ил тод байдал зэрэг дөрвөн үндсэн сэдвийн хүрээнд хэлэлцэж, асуудал тус бүрээр цаашид хэрэгжүүлбэл зохих бодлого, үйл ажиллагааны талаар санал зөвлөмж гаргалаа. Үүнд:

ИЛ ТОД БАЙДЛЫГ ХАНГАХ ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН, ТҮҮНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙН ТАЛААР:

Хуралдаанаар төрийн ил тод байдлыг хангах хууль эрх зүйн орчин, мэдээллээр үйлчлэх төрийн үүрэг, хууль тогтоох үйл ажиллагааны ил тод байдал зэрэг асуудлаар илтгэл тавьж, санал шүүмжлэл өрнүүллээ. Төрийн ил тод байдлын эрх зүйн зохицуулалт тунхагийн шинжтэй, хэрэгжүүлэх механизм нь тодорхой бус байгаагийн зэрэгцээ төрийн байгууллагууд иргэдэд хэрэгцээтэй мэдээллийг нь хүргэхээс илүүтэй өөрийн сурталчилгааг анхаардаг талаар оролцогчид тодорхой жишээ баримтаар дурдав.

Хэлэлцүүлгийн илтгэл, санал шүүмжлэлд үндэслэн дараахь зөвлөмжийг гаргаж байна:

1. Ил тод байдлын эрх зүйн зохицуулалтын хувьд :

1.1 Төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаа ил тод байх үзэл баримтлалыг шинээр батлагдан гарах бүх хууль тогтоомжид нийтлэг зарчим болгон тусгахын зэрэгцээ одоо үйлчилж буй хууль тогтоомжийг энэхүү зарчимд нийцүүлэн өөрчлөх. Тухайлбал, хэрэгжүүлэх механизм, хариуцах эзэн, төсөвтэй болгох.

1.2 Хуулийн төсөл боловсруулах, хэлэлцэж батлах болон хуулийг хэрэгжүүлэх шатанд ил тод байдлыг хангах, иргэдийн оролцоог бодитой болгоход чиглэсэн эрх зүйн зохицуулалтыг нэн даруй боловсруулж батлан мөрдөх.

2. Мэдээллийн хүртээмжийг сайжруулахын тулд :

2.1 Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийг нэн даруй баталж, нууцтай холбоотой хууль тогтоомжийг олон улсын жишигт нийцүүлэн өөрчлөх. Иргэний нийгмийн зүгээс УИХ-ын гишүүдэд ил захидал илгээн, байр суурийг нь хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлэх зэргээр нөлөөлөх.

2.2 Байгууллагын нууцын тухай, Хувийн нууцын тухай хуулийг хүчингүй болгох, холбогдох харилцааг Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулиар зохицуулах.

- 2.3 Төрийн байгууллагуудад иргэдэд мэдээллээр үйлчлэх бүтэц бий болгох, төсөвлөж санхүүжүүлэх, иргэний хэрэгцээг хангахуйц мэдээллийн сан бүрдүүлэх.
- 2.4 Төрийн байгууллага иргэнд мэдээлэл хүргэхдээ цахим сүлжээний зэрэгцээ хэвлэмэл хэлбэрээр хүргэх. Мэдээлэл нь иргэдийн хэрэгцээнд тулгуурласан байх шаардлагатай ба тухайн байгууллагын төсвийн зарцуулалт, шийдвэрийн төсөл, хуралдааны бүрэн тэмдэглэл, гаргасан шийдвэр зэргийг тогтмол шинэчлэн мэдээлж байх.
- 2.5 Төрийн байгууллага иргэдэд мэдээллээр үнэ төлбөргүй үйлчилдэг болох.
- 2.6 Төрийн байгууллага, албан тушаалтан иргэнд мэдээлэл өгөөгүй тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхой болгох.
- 2.7 Төрөөс иргэнд мэдээллээр үйлчлэх болон иргэн нь төрийн байгууллагаас тодорхой мэдээлэл авахад зориулсан арга зүйн зөвлөгөө бүхий гарын авлага, зурагт хуудас зэргийг гарган түгээх.

3. Үйл ажиллагааны нээлттэй байдлыг нэмэгдүүлэхийн тулд :

- 3.1 Үйл ажиллагааны нээлттэй байдлын зохицуулалтуудыг хуулинд тусгах, нээлттэй байдлыг хаасан журам, дүрмийг хүчингүй болгох.
- 3.2 Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа иргэнд нээлттэй байх боломжийг хангах, ялангуяа УИХ, ИТХ-ын хуралдааны үеэр иргэд чөлөөтэй орж, ажиглах боломжийг бүрдүүлэх. Иргэд хуралдааныг хөндлөнгөөс ажиглах боломжтойгоор танхимыг зохион байгуулах, болох гэж буй хуралдааны талаарх мэдээлэл / ямар асуудал, хэдийд хэлэлцэгдэх гэх мэт/ болон хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэлийг цаг тухайд нь иргэдэд мэдээлэх зэрэг арга хэмжээ авах.
- 3.3 Төрийн байгууллага, албан тушаалтны аливаа шийдвэрийн үндэслэлийн талаарх мэдээлэл иргэдэд нээлттэй байх.
- 3.4 Төрийн байгууллага, албан тушаалтан үйл ажиллагаандаа ил тод байдлыг хэрхэн хангасан талаар жил бүр тайлан гаргаж нийтэд мэдээлэх.

4. Иргэдийн оролцоог хангахын тулд:

- 4.1 Аливаа хууль, шийдвэрийн төслийг олон нийтэд хангалттай хугацааны өмнө бүхий л арга, хэлбэрээр түгээх, санал авах, иргэний саналыг тухайн хууль, шийдвэрт тусгасан эсэх талаар мэдээлэх механизмыг хуульчлах.
- 4.2 Бүхий л шатны шийдвэр гаргах үйл явцад иргэдийн оролцоог нээлттэй хэлэлцүүлгийн хэлбэрээр хангах.
- 4.3 УИХ-ын хууль хэлэлцэх шатанд иргэний нийгмийн төлөөлөл, иргэнийг оролцуулсан нээлттэй хэлэлцүүлэг зохион байгуулах, санал авах журмыг

“Хууль, УИХ-ын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх журмын тухай” , “УИХ-ын тухай” зэрэг хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах зэргээр тусгах.

4.4 Төрийн байгууллагын шийдвэрийн хэрэгжилтэд хяналт тавих бүтцэд иргэний нийгмийн төлөөллийг оролцуулах, тайлан, хэлэлцүүлэг зэрэг хяналт тавих үйл ажиллагааг тэдний оролцоотойгоор явуулдаг болгох.

УЛСЫН ТӨСВИЙН ИЛ ТОД БАЙДЛЫН ТАЛААР:

Хуралдаанаар төсвийн ил тод байдлын ерөнхий асуудлуудаас гадна иргэдийг төсвийн мэдээллээр хангахад төрийн хүлээх үүрэг хариуцлага, төрийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах үйл ажиллагааны тухай мэдээллийн олдоц, хэрэгцээ зэрэг асуудлыг хэлэлцэж, санал бодлоо солилцлоо. Төсвийн төлөвлөлт, гүйцэтгэлд оролцох, хяналт тавих иргэдийн эрх хэрэгжихгүй, түүнчлэн төсвийн гүйцэтгэлийг олон нийтэд тайлагнах, хариуцлага хүлээх тогтолцоо огт байхгүй талаар оролцогчид шүүмжлэн ярилцлаа. Мэдээлэл эрх тэгш, тэнцвэртэй хүрдэггүйгээс төрийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах үйл явц шударга бус явагдах, төсвийн зарцуулалтын үр ашиг муу байх, авилга бий болох нөхцлийг бүрдүүлж байгааг онцлов.

Эдгээр санал шүүмжид тулгуурлан доорх зөвлөмжийг санал болгож байна. Үүнд:

1. Төсвийн хууль тогтоомжид төсвийн төсөл, батлагдсан төсөв, гүйцэтгэлийг олон нийтэд нээлттэй мэдээлэх, иргэдэд шаардлагатай мэдээллийг өгөөгүй албан тушаалтанд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах.
2. Төсвийн үйл явц дахь иргэдийн оролцоог дэмжих үүднээс төсвийн мэдээллийг иргэдэд энгийн ойлгомжтой хэлбэрээр хүргэх.
3. Төсвийн тогтвортой байдлыг хангах, улстөрийн амлалт төсвийн тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлөхгүй байх механизмыг бүрдүүлэх.
4. Төсвийн байгууллагын үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг төсөвтэй уялдуулан тодорхой болгож, төсвийг зохиох, хэрэгжүүлэхэд ашиглаж буй үзүүлэлтүүдийн бүртгэл, тооцоо хийж буй аргачлалыг ил тод болгон нийтэд мэдээлдэг байх.
5. Аудитын дэлгэрэнгүй тайланг ил тод байлгах, олон нийтээр хэлэлцүүлж, түүний дагуу авсан арга хэмжээг мэдээлэх.
6. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг шалгаруулалт явуулахын өмнө болон тендер явагдсаны дараа олон нийтэд нээлттэй болгон, мэдээллийн санд тавих. Тендерээр гүйцэтгэсэн ажлын үр дүнг олон нийтэд танилцуулж, хэлэлцүүлдэг байх.
7. Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулахдаа Үндсэн хууль, Нэгдсэн төсвийн тухай хууль, Татварын ерөнхий хууль, татварын багц хуулиуд, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль, Засаг захиргааны нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль зэрэг

холбогдох хуулиудтай уялдуулж, орон нуггийн төсвийн эрх мэдлийг баталгаажуулан иргэдийн оролцоог хангахуйц эрх зүйн үндсийг бүрдүүлэх.

8. Төсвийн үйл явцад оролцогч талуудын чадавхийг бэхжүүлэх талаар тодорхой арга хэмжээ авдаг, энэ талаарх саналыг дэмждэг байх.
9. Төсвийн асуудлыг УИХ, ИТХ-аар хэлэлцэхдээ зөвхөн экспертүүдээс гадна иргэдэд зориулсан нээлттэй хэлэлцүүлгийг хийж хэвшүүлэх.

ГАЗАР ОЛГОЛТЫН ИЛ ТОД БАЙДЛЫН ТАЛААР:

Хуралдаанаар газар олголтын ил тод байдлын талаар төр засаг, иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөлөгчид байр сууриа илэрхийлж, бусад оролцогч өөрсдийн санал шүүмжийг танилцууллаа. Үүнд, газрын зөрчил, маргаан газар авч буй гол шалтгаан нь газар олгох үйл явц өөрөө ил тод бус байгаа явдал гэж оролцогчид дүгнэлээ. Нийслэл, аймаг, төв суурин газрын ерөнхий төлөвлөгөө боловсронгуй бус, байнга өөрчлөгддөг, чанд хэрэгждэггүй, нийтийн хэрэгцээний газрыг оршин суугч, олон нийтийн эрх ашгийг үл харгалзан дураар олгодог, газар олгох шийдвэрээ иргэдэд ил тод мэдээлдэггүй нь анхаарал татсан асуудал болж байна. Түүнчлэн газрын зөрчил, маргааныг оновчтой хэлбэрээр шийдвэрлэх эрх зүйн зохицуулалт, механизм дутагдаж байна.

Энэ байдалд үндэслэн форумд оролцогчид дараахь зөвлөмжийг гаргалаа. Үүнд:

1. Улаанбаатар хот, аймгийн төв, суурин газруудыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий ба хэсэгчилсэн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн байдал, тулгамдсан асуудлын талаар хот төлөвлөлт, уран барилга, газар зохион байгуулалтын мэргэжлийн хүмүүс болон иргэний нийгмийн байгууллагыг оролцуулсан нээлттэй хэлэлцүүлгийг 2007 оны эхээр зохион байгуулах, төлөвлөгөөг мэргэжлийн өндөр төвшинд боловсруулсан байх явдлыг хангах.
2. Нийслэл, дүүрэг, аймаг, сумдын ИТХ-аас газар зохион байгуулалтын ерөнхий болон тухайн жилийн төлөвлөгөөг хэлэлцэж батлахын өмнө иргэдээр хэлэлцүүлдэг журмыг бий болгох, биелэлтийн явцыг чуулган бүрээр хэлэлцэн дүгнэдэг байх.
3. Газартай холбоотой хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, тухайлбал газар эзэмших гэрээг цөөн жилээр хийж, гэрчилгээг богино хугацаагаар олгож байгаа нь иргэдийн эдийн засгийн эрхэнд халдаж байгааг таслан зогсоох.
4. Нийслэлийн болон орон нуггийн газрын мэдээллийн санг олон нийтэд нээлттэй болгох арга хэмжээ авах, хэрвээ тодорхой мэдээллийг нууцлах, хаалттай байлгах шаардлагатай бол үүнийгээ олон нийтэд ил тод тайлбарлах.
5. 1996 оноос хойш нийслэл, дүүрэг, аймагт газар олгосон нийслэл, дүүрэг, аймгийн Засаг дарга нарын захирамж, шийдвэрийг олон нийтэд ил тод болгох.
6. 2007 оноос хойш газар олгох шийдвэр гаргахдаа 1-3 сарын өмнө олон нийтэд танилцуулж нийслэлийн иргэд, оршин суугчдын саналыг авч, ямар нэгэн эсэргүүцэл маргаан гараагүй тохиолдолд гарын үсэг зурдаг журам тогтоох.

7. Газрын маргаантай асуудлуудын жагсаалтыг гаргаж учирсан хохирлыг хэрхэн шийдвэрлэсэн талаар олон нийтэд танилцуулах ажлыг иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулах.
8. Газар олголтыг ил тод болгох, газрын харилцааны талаар сурталчилгаа явуулахад юуны өмнө нийслэл, аймгийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүд, тухайлбал UBS телевизийн гүйцэтгэх үүргийг нэмэгдүүлэх.
9. Хөндлөнгийн аудит хийх иргэдийн зөвлөлийг ажиллуулж, газар олголтын зөрчил, маргаантай асуудлуудыг шийдвэрлэхэд оролцуулах.
10. Хүүхдийн тоглоом, эмнэлэг, сургуулийн талбайг чөлөөлж, эргүүлж холбогдох газруудын мэдэлд өгөх.
11. Нийтийн ашиглалтын газрыг хувьчлахыг нэн даруй зогсоох.

Энэ бүх асуудлыг шийдэхийн тулд 2007 оныг **Улаанбаатар хот, аймаг сумын газар олголт, мөн төсвийн ил тод байдлыг хангах эргэлтийн жил** болгон зарлаж ажиллахыг аймаг, нийслэлийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ээлжит хуралдаанд хандан уриалж байна.

ОЛБОРЛОХ ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ИЛ ТОД БАЙДЛЫН ТАЛААР:

Олборлох үйлдвэрлэлийн ил тод байдлын талаарх хуралдаанд төр, олон нийт, бизнесийн байгууллагын төлөөлөгчид оролцож, өөрсдийн байр суурийг илэрхийлсэн дөрвөн илтгэл тавьж, оролцогчид үг хэлж, санал шүүмж өрнүүлэв.

Уул уурхайн салбарын зохистой хөгжлийг хангахад салбарын бодлого, хэрэгжилтийг иргэдэд ойлгуулах, бодлого боловсруулахад зөвлөлдөх механизм бүрдүүлэх явдал чухал болохыг сүүлийн үеийн үйл явдлууд улам бүр нотолж байна. Ялангуяа ард түмний өмч болох байгалийн баялгийн үр шимийг иргэд жигд хүртэх, тэдний эрх ашигт учруулах хохирол, байгаль орчны доройтол зэрэг сөрөг үзэгдлийг зөв зүйтэй шийдвэрлэхэд иргэдийн оролцоо зайлшгүй шаардлагатайг оролцогчид тэмдэглэж байв. Түүнчлэн лиценз, гэрээ хэлэлцээр, татвар төлбөртэй холбоотой мэдээлэл ил тод бус байгаа нь авилга үүсэх нөхцлийг бүрдүүлж, улмаар хөрөнгө оруулалтын орчинд сөрөг нөлөө үзүүлж болохыг оролцогчид сэрэмжлүүлэв.

Хэлэлцүүлгийн үр дүнд дараахь зөвлөмжийг гаргав. Үүнд:

1. Олборлох үйлдвэрлэлийн ил тод байдлын санаачилгын хэрэгжилтийг олон улсын зарчим, шалгууруудад нийцүүлэн сонирхогч бүх талын оролцоотой зохион байгуулж шахуу хугацаанд бодит үр дүнд хүргэх.

2. Стратегийн ач холбогдолтой томоохон ордуудыг ашиглах хөрөнгө оруулалтын болон гадаадын хөрөнгө оруулагчтай байгуулж байгаа бусад бүх гэрээ хэлэлцээр, тэдгээрийн хэлэлцэн тохирох үйл явцыг нийтэд ил тод болгож, эрх ашиг нь хөндөгдөх олон нийтийн санаа бодлыг тусгаж байх.

3. Эдгээр чухал ач холбогдолтой ордуудыг ашиглах техник, эдийн засгийн үндэслэлийг хянан үзэх, инженерийн болон ашиглалтын тооцоог хийхэд гадаад, дотоодын мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтнүүдийг өргөн оролцуулах замаар том орд газруудыг ашиглахад мэргэжлийн бус улстөрчдийн явцуу ашиг сонирхлын дагуу улстөрийн шийдвэр давамгайл гаргадаг өнөөгийн арга ажиллагааг таслан зогсоох.

4. Стратегийн чанартай томоохон орд газруудад хөрөнгө оруулах гадаад, дотоодын компаниудыг сонгон шалгаруулах, тэдэнтэй гэрээ хэлэлцээр байгуулах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхтэй холбогдсон асуудлыг хэлэлцэн тохирох зэргийг олон нийтийн хараа хяналтын дор нээлттэй хийдэг журамтай болох.

5. Уул уурхайн салбарын ил тод байдлыг хангах ажлын хүрээнд энэ салбараас орж байгаа, орж ирэх мөнгөний урсгалыг ил тод болгох, ялангуяа хөгжлийн санд хуримтлуулж буй орлого, түүний зарцуулалтыг ил болгох, энэ талаар дэлхий нийтэд хэрэглэдэг шилдэг тэргүүний арга хэрэгсэл, тухайлбал эрдсийн сан, хадгаламжийн сангуудыг бий болгох асуудлыг төр, засгийн байгууллагууд судалж хэрэгжүүлэх.

6. Уул уурхайн салбарын эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгож хоорондоо зөрчилтэй дүрэм, журмуудыг хянан цэгцлэх.

7. Уул уурхайн компаниуд байгаль орчны нөхөн сэргээлт хийх талаар хуулиар хүлээсэн үүргээ хэрхэн хэрэгжүүлж байгаад төр, олон нийтийн зүгээс тавих хяналтыг чангатгаж, хүлээлгэх хариуцлагыг дээшлүүлэх үр дүнтэй механизмыг төр засгаас төлөвлөн хэрэгжүүлэх.

8. Уул уурхайн салбарын үйл ажиллагаа, ялангуяа байгаль орчныг хамгаалах, газрын нөхөн сэргээлт хийх зэрэгтэй холбогдсон асуудлуудаар төр, олон нийт, иргэний нийгмийн болон бизнесийн байгууллагуудын хоорондох мэдээлэл солилцоо, хамтын ажиллагааг сайжруулж үр дүнтэй болгох арга замыг олоход эдгээр байгууллага хамтран ажиллах.

9. Уул уурхайн салбарын ил тод байдлыг чухам ямар хүрээнд авч үзэх, юуг ил тод болгох талаар сонирхогч бүх тал нэгдмэл ойлголцолд хүрэх шаардлагатай гэж салбар хуралдаанд оролцогчид санал нэгдлээ. Тухайлбал, орон нутгийн хөгжил, тэнд байгаа иргэдэд тухайн ордыг олборлосноос ямар ашиг тустай байх вэ гэдгийг юуны түрүүнд тодотгож ил тод болгох ёстой гэдгийг хүлээн зөвшөөрөв.

2006 оны 12 дугаар сарын 7-ны өдөр.